

Hämeenlinnan kaupungin lausunto Opetus- ja kulttuuriministeriölle

Koulutuspoliittinen selonteko perustuu tilannekuvaan, joka perustuu seuraaviin muutostekijöihin:

- 1) Väestömuutos mullistaa koulutusjärjestelmän
- 2) Tavoitteena koulutuksellinen tasa-arvo ja tasa-arvoinen koulutus
- 3) Koulutus, tutkimus ja uudet teknologiat
- 4) Uudistuvalla koulutuksella uuteen työelämään
- 5) Demokratia, ihmisoikeudet ja osallisuus luottamuksen lujittajina
- 6) Kansainvälisyys ja globaalit haasteet
- 7) Ympäristön tila ja ilmastonmuutos

Yleiset selontekoa koskevat kommentit

Selonteon keskeinen viesti on, että väestömuutokset vaikuttavat merkittävästi kuntien erilaistumiseen ja eriytymiseen sekä toimintaedellytyksiin opetuksen järjestämisessä. Väestömuutosten aiheuttamat paineet rahoituksen muutoksille ovat niin mittavat, että nykyinen rakenne ja tapa tuottaa koulutuspalveluita ei vastaisuudessa ole suuressa osassa Suomea mahdollinen. Selonteossa joustavuuden ja eriytyvän kehityksen tarpeet tunnustetaan myös rahoituksen kehittämisessä. Selontekoluonnos ei kuitenkaan anna selkeää kuvaa tulevan rahoituksen määrästä tai määräytymisperusteista. Koulutuksen lainsäädännön tulee mahdollistaa joustavia ja monimuotoisia opetuksen järjestämisen tapoja. Koulutuspoliittisessa selonteossa korostetaan kuntien ja toimialojen rajat ylittävää sivistyspalveluiden kehittämistyötä.

Tilannekuva on laaja ja tunnistaa toimintaympäristön muutokset ja haasteet suuressa kuvassa. Koulutusjärjestelmän osien siilomainen tarkastelu jättää pois koulutuspolun jatkumon ja nivelvaiheet.

Etätyöskentely on tullut osaksi työelämää ja opiskelua. Osaaminen tulisi tunnistaa ja tunnustaa myös muilla tavoin kuin oppilaitoksessa perinteisesti suoritettuina opintoina. Toimivia yhteistyörakenteita ja palveluintegraatiota tulee kehittää palvelujen yhdyspinoilla yhdessä sivistys-, sote-, työllisyys- ja kotoutumispalvelujen kesken. Etäopetuksen mahdollisuudet tulee selvittää myös perusopetuksessa.

Selontekoluonnoksen tapa tarkastella opetus-, ohjaus- ja muuta henkilöstöä on kapea. Kelpoisuuksiin tarvittaisiin enemmän joustavuutta ja jatkuvan oppimisen mahdollisuuksia tulisi avata enemmän.

Maahanmuuttajataustaisten oppijoiden oppiminen ja oppimispolut tulisi kuvata monipuolisemmin. Kuva maahanmuuttajista ja heidän oppimiseensa liittyvistä tarpeista on pelkistetty.

Perusopetus ja varhaiskasvatus eivät ole pystyneet poistamaan lasten ja nuorten yksilöllisiä eroja ja perhetaustan vaikutusta oppimiseen. Yhdenvertaisuuden ja tuen merkityksen korostaminen on tavoitteena hyvä. Myös sukupuolieroista ja kulttuuritaustan merkityksestä tiedostuminen on erinomainen asia.

Kommentit lukuun 2. Visio/tavoitetila – koulutus ja tutkimus kohti 2040 lukua

Vahva painotus yhdenvertaisuudessa tukee tilannekuvan mukaista alueellista ja sosiaalista eriarvoistumiskehitystä.

Luvun neljä tilannekuva-analyysi ei kuitenkaan välity kaikkineen visioon. Vision tulisi olla laaja-alainen, kunnianhimoinen ja innostava. Erityiset puutteet visiossa koskevat ympäristöstä, kestävästä kehityksestä ja kiertotaloudesta koskevaa tulevaisuuskuvaa. Näkymä kansainvälistymiseen on epäselvä.

Kommentit lukuun 3.1 Varhaiskasvatus sekä esi- ja perusopetus

Analyysissa tunnistettiin lasten määrän vähentyminen, mikä on erittäin merkittävä koulutuspoliittinen lähtökohta varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen kehittämiseksi, kuten osaamisen kehittämiseksi laajemminkin. Tulevaisuuden globaalien osaamistarpeiden, työelämän edellyttämän osaamisen ja yleissivistävän koulutuksen välinen yhteys oli selonteossa kuitenkin ohut.

Koulutuspoliittisessa selonteossa ehdotetaan varhaiskasvatuksen, esi- ja perusopetuksen lainsäädännön kokonaisvaltaista uudistamista. Kokonaisuudistuksen tarve ja tavoitteet tulisi selonteossa perustella selkeämmin. Selonteko herättää kysymyksen tarvitaanko kokonaisuudistusta vai olisiko uudistus mahdollista tehdä paikallisella tasolla rakenteiden, osaamisen ja toimintakulttuurin kehittämisen tasolla?

Rahoitusjärjestelmä on keskeinen keino ohjata palveluiden järjestämistä. Tavoiteltaessa alueellisia eroja huomioivia koulutuksellisia ratkaisuja pitää varmistaa koulutuksen järjestäjien oikeus ja mahdollisuus päättää koulutusjärjestelmän toteutuksesta. Rahoituksen sitominen indikaattoreihin on haastava tehtävä ja saattaa johtaa alueiden väliseen vastakkainasetteluun. Indikaattorien ja raja-arvojen valinta edellyttää yhteisymmärrystä koulutuksen järjestäjien kesken. Rahoitusta tulee tarkastella osana kuntien kokonaisrahoitusta.

Henkilöstön kelpoisuuksia yli rajojen tulisi tarkastella.

Varhaiskasvatus

Selonteko korostaa varhaiskasvatukseen osallistumisen tärkeyttä. Osallistumattomuuden keskeisimmiksi syiksi nostetaan kotihoidon tuki ja sen kuntalisäkäytännöt, varhaiskasvatuksen asiakasmaksut ja toiminnan laatuun liittyvät tekijät. Kotihoidontuki tulisi siirtää kokonaan osaksi perhevapaajärjestelmää ja sosiaalihuollon toimeentulon ja muiden tukien kokonaisuutta. Maksuttomuuden rinnalla tärkeää on myös varhaiskasvatuksen laadun kehittäminen. Asiakasmaksujen aleneminen on perusteltua osallisuusasteen näkökulmasta, mutta valtion tulee korvata kunnille tästä aiheutuvat kustannukset. Rakentavaa keskustelua varhaiskasvatuksen kehittämisestä tulisi edistää.

Siirtymävaiheiden kehittämisen vahvistaminen on toivottava asia. Varhaiskasvatusta ja uusia pedagogisia toimintatapoja tulisi kehittää varhaiskasvatuksen ominaispiirteiden pohjalta osana kasvatusta- ja koulutuspalveluja. Varhaiskasvatusta, esiopetusta ja perusopetusta tulisi kehittää myös ehyemmän kasvatuksellisen ja pedagogisen näyn, toimintakulttuurin ja oppimispolkujen kehittämiseksi.

Varhaiskasvatuksen ammattitaitoisen henkilöstön saatavuus tulee turvata. Henkilöstön osaamisen ja kelpoisuuden varmistamiseksi tulee toteuttaa joustavampia tapoja täydentää osaamista. Varhaiskasvatuksen ja esi- ja alkuopetuksen kelpoisuuden tarjoavan koulutuksen opettajuutta tulee uudistaa rohkeasti.

Perusopetus

Suomalaisen koulutuksen menestystarina nojaa konsensukseen tavoitteista, joita koulutuksen järjestäjät ovat voineet toteuttaa paikalliset erityispiirteet huomioiden. Koulutuksen järjestäjille tulee jatkossakin säilyttää riittävä autonomia.

Kansallinen opetussuunnitelma on arvokas kansallisesti johdettu ohjauskeino. Korkeasti koulutettu henkilöstö on tärkeä laadun ja yhdenvertaisuuden osa.

Uuden opetussuunnitelman jalkauttaminen on edelleen kesken ja sille tulee varata aikaa. Perusopetuksen sisällöllinen uudistaminen takaa, että lapsilla ja nuorilla on tulevaisuuden työelämän edellyttämä osaaminen ja toimintatapa.

Lukutaitoon liittyvä osaaminen on hyvin todettu selonteossa, mutta matemaattis-luonnontieteellisen osaamisen kehittäminen näkyy selonteossa kovin ohuesti. Myös kestävään kehitykseen, ympäristöön, kiertotalouteen, demokratiaan ja aktiiviseen kansalaisuuteen liittyviä teemoja tulisi vahvistaa.

Heikommassa asemassa olevien oppilaiden aseman ja tuen uudistaminen on tarpeen. Lasten tukemisen kehittäminen ei saa olla vastakkainen osaamista ja digitaalisuutta korostaville työtavoille. Oppimisen tukemisen rakenteellisia vaikeuksia ei tulisi paikata hanketoiminnalla tai valtionavustuksilla, vaan hyvinvoinnin ja oppimisen tukemiseen pyrkiviä rakenteita tulisi uskaltaa uudistaa pysyvästi.

Oppimistulosten systemaattinen seuranta on tarpeen.

Etäyhteyksiä hyödyntävän opetuksen tarjoamia kehittämismahdollisuuksia tulisi lisätä ja sitä tulisi lisätä myös kustannussyistä harkinnanvaraisesti.

Akateemisella ja sosiaalisella kiinnittymisellä on yhteys oppimistuloksiin. Lapsen hyvinvointiin vaikuttaa keskeisesti perheen hyvinvointi, siksi kodin ja koulun yhteistyötä tulisi vahvistaa ja löytää uusia tekemisen tapoja. Kouluissa tärkeää on vahvistaa kohtaamisen kulttuuria, tietoisuutta lapsen hyvinvoinnista, sekä innostumista ja osaamista hyvinvointiteemojen tunnistamiseen ja käsittelyyn.

Oppimisympäristöjen uudistamista tulee jatkaa ja avata oppimisympäristöt käsittämään koulua ja koulun aluetta laajempi viitekehys. Koko kaupunki/alue voi toimia oppimisympäristönä, jossa on huomioitu digitaalisuus, kansainvälisyys ja ubiikki oppiminen. Koulurakennukset ja koulujen pihat avautuvat toisaalta alueen asukkaiden käyttöön.

Oppitunti- ja oppiainekohtaisuutta tulee höllentää ja hyödyntää monialaisten oppimiskokonaisuuksien tarjoamat rajattomat toteutusmahdollisuudet. Tärkeää on yhteistyö lastenkulttuurin ja kulttuurin kanssa, luontoympäristöt, kestävä kehitys, liikunta, projektiympäristöt ja popup –oppimisalustat.

Lapset ja nuoret tulee ottaa mukaan suunnittelemaan oppimisprosessia ja koulun arkea. Osallistavan kehittämisen toimintatapojen ja osaamisen kehittäminen on tärkeää, samoin digitaalisten kehittämistä tukevien työvälineiden käytön vahvistaminen.

Siirtymävaiheiden kehittämistarve korostuu myös perusopetuksen ja toisen asteen koulutuksen välisen siirtymän kehittämisessä. Pidentyvä oppivelvollisuus edellyttää toimintatapojen ja nivelvaihekoulutusten kehittäminen. Lisäksi eri koulutusasteiden toisiinsa limittyvien sisältöjen ja pedagogisten toimintatapojen kehittäminen olisi tärkeää.

Kommentit lukuun 3.2 Toinen aste

Selonteko tukee oppilaitosten yhdistymisiä ja kokonaisuuksien syntymistä sekä keveitä koulutuksen järjestämismalleja. Hämeenlinnassa on kokemusta siitä, että yhdistyminen ei suoraan vaikuta opiskelijoiden arkeen ja koulutuksen sisältöihin. Yhdistetyissä organisaatioissa haasteena on ammatillisen ja lukiokoulutuksen sisällöllinen ja strateginen johtaminen omina kokonaisuuksinaan.

Koulutusalojen, -muotojen ja -asteiden yhteistyötä tulee kehittää. Sisältöjä tulisi kehittää myös alueellisten ammattikorkeakoulujen kanssa. Teknologian ja uusien oppimisympäristöjen kehittäminen on kannatettavaa. Kaikki nuoret eivät ole valmiita vielä toisella asteella itsenäistä opiskelua edellyttäviin toimintatapoihin ja tarvitaan oppimista ja opintojen etenemistä tukevia toteutustapoja.

Kommentit lukuun 3.5 Vapaa sivistystyö ja jatkuva oppiminen

Selonteossa jatkuva oppiminen ja vapaa sivistystyö vaikuttaa vielä keskeneräiseltä. Yhteistyö eri koulutusmuotojen ja koulutusasteiden välillä tulisi näkyä vahvemmin selonteossa. On varmistettava, että koulutuksen järjestämiselle ja yhteistyön toteuttamiselle ei muodostu lainsäädännöllisiä ja rahoituksellisia esteitä.

Vapaassa sivistystyössä hankitun osaamisen tunnustaminen tärkeää. Valtion ohjausta tulisi lisätä ja vapaan sivistystyön koulutusta tulisi kehittää tavoitteellisemmin aikuisten laaja-alaisemmista osaamistarpeista ja työllistymisen edellyttämästä osaamisesta käsin.

Vapaa sivistystyö on keskeinen osa maahanmuuttajien kotoutumista tukevaa koulutusta. Kolmen vuoden kotoutumisaika on riittämätön opiskelijoiden koulutustarpeeseen nähden. Luku- ja kirjoitustaitokoulutuksen rahoituksen tulee olla täysimääräinen todellisen opiskelijamäärän mukaan. Aikuisten perusopetuksen järjestäminen ja ohjauspalvelut osana vapaata sivistystyötä tulisi nostaa paremmin kehittämisalueeksi.

Kommentit lukuun 3.6 Jatkuva oppiminen - työuran aikainen oppiminen

Opettajien täydennyskoulutusta tulee kehittää voimakkaasti ja lyhytkestoisien täydennyskoulutuksen lisäksi tulisi kehittää pitkäkestoisempia ammatillista osaamista syvällisesti uudistavia koulutuksia. Perusopetuksen opetuksen järjestäjien ja yliopistojen välistä yhteistyötä tulee vahvistaa opettajien täydennyskoulutuksen kehittämiseksi. Opettajien ammatillista kehitystä tulee tukea yksilöllisten osaamisenkehittämissuunnitelmien avulla (vrt Lapin yliopisto <https://www.ulapland.fi/FI/Kotisivut/ArkTOP-hanke/Opettajan-ammattillinen-kehitymissuunnitelma>).

Kommentit lukuun 3.7 Opetus-, ohjaus- ja muu henkilöstö

Selontekoluonnoksen tapa tarkastella opetus-, ohjaus- ja muuta henkilöstöä on kapea. Kouluyhteisöön on tarpeen tulevaisuudessa saada uudenlaista ammattiosaamista. Esimerkkinä Hämeen ammattikorkeakoulun ja Hämeenlinnan kaupungin yhteistyö sosionomikoulutuksen kehittämistä suuntaan, joka antaa valmiuksia työskennellä perusopetuksessa (koulusosionomi). Kelpoisuuksiin tarvittaisiin enemmän joustavuutta ja jatkuvan oppimisen mahdollisuuksia tulisi avata enemmän.

Kommentit lukuun 3.8 Taide- ja kulttuurikasvatus ja -opetus ja taiteen perusopetus

Taiteen perusopetusta tulee kehittää lainsäädännöllisesti ja rahoituksellisesti tukien joustavuutta ja saavutettavuutta. Harrastamista tulee edistää Suomen mallin mukaisesti. Lastenkulttuurin yleis- ja hankeavustuksia tulee nostaa. Ehdotus taidekasvatuksen, taide- ja kulttuurisisältöjen hyödyntämiseksi perusopetuksen ja varhaiskasvatuksen tukena on ehdottoman suositeltavaa. On ansiokasta, että taiteen hyvinvointia ja identiteetin kehitystä vahvistava vaikutus tunnustetaan ja tämän käytännön toteutusta ja toimintatapoja tulee määrätietoisesti vahvistaa.

Kommentit lukuun 3.11 Maahanmuuttajataustaisten oppiminen ja oppimispolut

Sivistyksen tehtävä on erittäin tärkeä monikulttuurisen väestön lasten, nuorten ja aikuisten kotoutumiseksi ja integroitumiseksi suomalaiseen yhteiskuntaan.

Sivistyspalveluissa olisi tärkeää vahvistaa väestösuhteita kantasuomalaisten ja monikulttuuristen yhteisöjen välillä ja tätä kautta vaikuttaa maahanmuuttajataustaisten huoltajien kouluun ja oppimiseen liittyviin käsityksiin sekä mahdollisuuksiin tukea lasten ja nuorten oppimista. Tämä voi edellyttää uudenlaisten työtapojen kehittämistä yhdessä monikulttuuristen yhteisöjen kanssa.

Maahanmuuttajien oppimispolkujen kehittämisessä tulisi huomioida henkilöiden aikaisemmat opinnot ja työkokemus, kulttuuriset kompetenssit sekä mahdollistaa monipuoliset oppimispolut. Maahanmuuttajataustaisten henkilöiden kielitaito tulisi nähdä mahdollisuutena kansainvälisten yhteyksien ja humanitaarisen toiminnan kehittämisessä.

Järjestettäessä oman äidinkielen opetusta voitaisiin tarkastella myös keinoja laajentaa kantasuomalaisten kieltenopetustarjontaa. Kieltenopetuksen järjestämistapoja olisi hyvä uudistaa.

Kommentit lukuun 4. Koulutus- ja tutkimusjärjestelmän tilannekuva ja keskeiset muutostekijät

Koulutuspoliittisessa tilannekuvassa on ansiokkaasti kuvattu keskeiset yhteiskuntaan ja sivistykseen vaikuttavat ilmiöt. Yhteiskunta-analyysistä johdetut käytännön toimenpiteiden tulisi olla mahdollisimman uudistavia, koska katsotaan pitkälle tulevaisuuteen.